

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Методичні вказівки

до виконання завдань самостійної роботи з дисципліни
«ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ОСВІТИ І НАУКИ
В СИНХРОНІЧНОМУ І ДІАХРОНІЧНОМУ ДИСКУРСІ»

для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні
вищої освіти у галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Методичні вказівки

Самостійна робота над курсом «Філософські засади освіти і науки в синхронічному і діяхронічному дискурсі» передбачає ознайомлення аспіранта із методичним комплексом нормативних документів з дисципліни, також знайомства із літературою, зазначеною у Бібліографічному списку до курсу..

Починати роботу над певною темою курсу необхідно із знайомства з викладенням її викладачем в лекції, після чого уважно прочитати літературу з розділу *Основна література*. Це можуть бути окремі статті, розділи монографій, першоджерела та ін. Для більш ретельного вивчення проблеми слід звернутися до літератури, зазначеної у розділі *Додаткова література*. Якщо для слушного вибору текстів потрібна консультація викладача, до нього треба звернутися із відповідними запитаннями.

Читаючи вперше текст із незнайомої проблеми, треба уважно фіксувати основні положення, поняття, усвідомлення котрих надасть можливість зрозуміти сутність питання, що розглядається. Якщо зустрічаються незнайомі терміни, їх значення слід з'ясувати, звертаючись до філософських словників та словників іноземних мов. Підготовка не означає тільки однократне прочитання слів тексту, а являє собою напружену роботу по витлумаченню цих слів та висловлень з метою переходу від знаків до значень і смислів. Смысл тексту не складається механічно із окремих речень, а є результатом складної синтетичної роботи, що вимагає від студента співвіднесення нового матеріалу із вже відомим, розрізнення нових підходів із вже відомими. Важливо розуміти, на яких підставах виникає проблема, що розглядається, виходячи з яких засад автор її вирішує, чим відрізняється позиція цього автора від інших.

Треба обов'язково досягати цілісності розуміння тексту, синтезувати окремі положення в єдину смислову систему, що стає можливим тільки за умов самостійного здійснення всіх процедур розуміння на підставі використання свого попереднього досвіду і запровадження у власну пізнавальну діяльність нових проблем, підходів та поняттєвого апарату.

Результатом має бути усвідомлення змісту проблеми, вміння викладати її сутність, бачити різні питання, що з неї випливають, і відповідати на них, вбачати зв'язок даної проблеми із іншими проблемами дисципліни.

Тема 1.

Предмет, основні етапи і концепції сучасної філософії науки

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проблема співвідношення філософії і науки в історичному, епістемологічному і методологічному аспектах.

Завдання 2. Наука як триєдність знання, діяльності і соціокультурних форм її організації.

Завдання 3. Структура і функції філософії науки.

Література

Основна:

1. Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники. – М., 1996.
2. Философия и методология науки. – М., 1996.
3. Гайденок П.П. Эволюция понятия науки. – М., 1980.
4. Ильин В.В., Калинин Т.А. Природа науки. – М., 1985.

Додаткова:

1. Философские проблемы естествознания. – М., 1985.
2. Огурцов А. Рефлексия // Философская энциклопедия. – Т.4.- М., 1967.
3. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М., 1980. Гл. 2,4.
4. Гносеология в системе философского мировоззрения. – М., 1983, - С. 18-22, 51-60, 131-139, 308-322.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Що таке наука: знання, вид діяльності, форма творчості, форма суспільної свідомості? Чи існує чітке та лаконічне визначення науки?
2. Які ознаки при визначенні науки слід враховувати при визначенні науки?
3. Яку роль у розвитку філософсько-наукових досліджень, філософії науки як навчального предмета покликана виконувати наукова культура?
4. У чому зміст поняття „рефлексія науки”?
5. Що означає і які проблеми досліджує „метанаука”?
6. Які є види філософських проблем науки?
7. На вивчення яких питань спрямовані філософські дослідження науки?
8. Які з позиції сьогодення найбільш значущі історичні етапи розвитку філософських знань про пізнання взагалі, наукове, зокрема?
9. Враховуючи визначення предмета і завдань філософії науки як галузі досліджень, що може служити критерієм актуальності історичних етапів становлення філософсько-наукових знань?

Тема 2.

Наука в системі світоглядного знання

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Поняття світогляду, його типологія.

Завдання 2. Характеристика історичних типів світогляду

Завдання 3. Роль науки, філософії і релігії як специфічних типів світогляду в сучасній освіті, формуванні особистості, рішенні глобальних проблем, майбутнього людства.

Література

1. Билецкий И.П. Познание и действительность. – Харьков, 1999. Бряник Н.В. Введение в современную теорию познания. – М., 2003. – С.7-26.
2. Иванов В.А., Миронов В.В. Университетские лекции по метафизике. – М., 2004. – С. 361-376.
3. Ильин В.В. Теория познания. Введение. Общие проблемы. – М., 1993.
4. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К., 2003. – С. 71-83, 84-94.
5. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М., 1980. – С. 3-20
6. Мамардашвили М.К. Стрела познания (набросок естественноисторической гносеологии). – М., 1997.
7. Новая философская энциклопедия. В 4-х тт. – М., 2001. – Т.3. Статья: “Познание”. Т.4. Статья: “Теория познания”. Основы теории познания. – СПб., 1999.
8. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. та ін. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Академія, 2001. – С.293-302.
9. Рассел Б. Человеческое познание: его сфера и границы. – К., 1997. – С. 14-66.
10. Розин В.М. Типы и дискурсы научного мышления. – М., 2000. – С. 3-24. Теория познания. – Т.1. – М., 1991. – С. 22-65.
11. Теория познания. – Т. 2. – М., 1995. – С. 200-293.
12. Хилл П.И. Современные теории познания. – М., 1965.
13. Ярошовець В.І. Людина в системі пізнання. – К., 1996. – С. 3-12.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Яку роль суб'єкта пізнання в концепції Канта?
2. У чому сутність діалектико-матеріалістичної концепції пізнання?
3. Як сьогодні розглядається проблема співвідношення релігійного і наукового знання ?
4. Які основні принципи сучасної теорії пізнання?

5. Що таке омана і яка її роль у пізнанні?
6. Як розглядається сутність людини в марксизмі, екзистенціалізмі, фрейдизмі ?
7. Що означає бути особистістю?
8. Які соціальні ролі виконує людина?
9. Що таке соціалізація і виховання?
10. Що таке свобода особистості та як вона співіснує з відповідальністю?

Тема 3.

Класифікація наукового знання

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Класифікація форм пізнання

Завдання 2. Філософія Арістотеля, Ф. Бекона, Гегеля, В. Дільтея, В. Вернадського.

Завдання 3. Специфіка природничонаукового і соціально-гуманітарного пізнання.

Література

1. Бэкон Ф. Великое восстановление наук // Бэкон Ф. Соч.: В 2-х т. – М., 1971. – Т.1. – С. 156- 184; 212-213; 217-243; 247-250; 291-310-310; 318-329.
2. Бряник Н.В. Введение в современную теорию познания. М. 2003. – С. – 185-225.
3. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу – XVII-XVIII ст. К. 2000. – С. – 17-32; 33-49, 176- 182; 188-204; 213-219.
4. Декарт Р. Правила для руководства ума // Декарт Р. Соч.: В 2-х т. – М., 1989. – Т.1. – С.77- 154.

5. Декарт Р. Рассуждения о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках // Декарт Р. Соч.: В 2-х т. – М., 1989. – Т.1. – С. 256-262; 285-286.
6. Історія філософії: Підручник (за ред. В.І.Ярошовця). – К., 2002. – С. 246-258.
7. Історія філософії: Словник за ред. В.І.Ярошовця. – К., 2005. – Статті: “Бекон”, “Декарт”, “Емпіричний метод”, “Раціоналістичний метод”, “Локк”, “Ляйбніц”, “Спіноза”. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М., 1980. – С. 56-73.
8. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней // Новое время. От Леонардо до Канта. – СПб., 1996. – С. 182-200.
9. Теория познания. Т.1. – М., 1991. – 123-155, 216-223. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – Статті: “Емпіризм”, “Раціоналізм”, “Первинні і вторинні якості”.
10. Лейбниц Г.В. Абсолютно первые истины // Лейбниц Г.В. Соч.: В 4 т. – М., 1984. – Т.3. – С. 123-126.
11. Лейбниц Г.В. Новые опыты о человеческом разумении автора системы предустановленной гармонии // Лейбниц Г.В. Соч.: В 4 т. – М., 1983. – Т.2. – С. 120-121; 127-132; 140-145; 160-162; 218-227; 230-248; 255-264; 267-270; 363-383; 386-; 404-406; 468-469.
12. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Локк Дж. Соч.: В 3-т. – М., 1985. – Т.1. – С. 91-153; 181-192; 198-204; 212-215; 217-231; 277-280; 338-345; 370-375; 428-438.
13. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней /Новое время. От Леонардо до Канта. – СПб., 1996. – С. 237-251; 266-271; 275-282; 285-286; 292-296; 324-339.
14. Спиноза Б. Трактат об усовершенствовании разума по пути, которым лучше всего направляться к истинному познанию вещей // Спиноза Б. Избранные произведения. – М., 1957. – Т.1 – С.320-358.

15. Спиноза Б. Этика, доказанная в геометрическом порядке и разделенная на пять частей // Спиноза Б. Избранные произведения. – М., 1957. – Т. 1. – С. 361-401; 588-618.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які характерні риси давньоіндійської філософії?
2. У чому особливості філософії Платона?
3. Учення про матерію і форму Аристотеля.
4. Які основні складові методу пізнання Декарта?
5. Що таке „ річ у собі” у філософії Канта?
6. У чому суперечність між методом і системою Гегеля?
7. Які основні етапи розвитку української філософії?
8. Як розуміє науку Вернадський?
9. Чи погоджуєтесь Ви з думкою Вернадського про науку як основний спосіб пояснення світу?
10. В чому, на думку Вернадського, полягає завдання філософії науки?
11. Знайдіть приклади в історії науки, які б підтвердили або спростували тезу Вернадського про те, що пануючий науковий світогляд заважає розвитку науки.

Тема 4.

Наука в культурі сучасної цивілізації

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Глобальні кризи і проблема цінності науково-технічного прогресу.

Завдання 2. Культура як смислова сфера життєдіяльності людини.

Завдання 3. Проблема пошуку шляхів виходу з кризи сучасної техногенної цивілізації.

Література

1. Матеріали методичного забезпечення філософських дисциплін для студентів усіх спеціальностей / Упоряд.: Ю.О. Шабанова, Ю.М. Пазиніч. – Д.: Національний гірничий університет, 2008. – 55 с.
2. ДСТУ 3008-95 Державний стандарт України. Документація. Звіти у сфері науки і техніки структура і правила оформлення.
3. СВО НГУ НМЗ-05. Нормативно-методичне забезпечення навчального процесу. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2005. – 138 с.
4. Завдання на виконання кваліфікаційної роботи магістра (макет) Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2010.
5. Степин В.С, Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники: Учеб. пособие. – М.: Наука, 1995. – 420 с.
6. Основы философии науки. Учебное пособие / Под ред. С.А. Лебедева. – Екатеринбург: Деловая книга, 2005. – 780 с.
7. Кун Т. Структура научных революций. – М.: АСТ, 2002. – 608 с.
8. Современная философия науки. – М.: Наука, 1994. – 254 с.
9. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М.: Прогресс, 1986. – 542 с.
10. Лакатос И. Методология программ научных исследований. – СПб., 2000.
11. Мамардашвили М. К. Классический и неклассический идеалы рациональности. – М.: Лабиринт, 1994. – 89 с.
12. Хьюбнер К. Критика научного разума. – М., 1994.
13. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000.
14. Никифоров А.Л. Философия и история науки. – М.: Идея-Пресс, 2008. – 176 с.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Яке значення має історія науки для розвитку сучасної філософії та методології науки?
2. В чому специфіка дослідження історії науки?
3. Що таке наукова програма?
4. Кого з представників інтерналістського та екстерналістського підходів Ви знаєте?
5. Як Ясперс розуміє сучасну науку, її призначення та особливості функціонування?
6. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням Ясперса про кризу сучасної науки?
7. Яким є сучасний стан розвитку науки, що є Вашою спеціальністю?
8. Чи може наука дати відповіді на всі питання, що цікавлять людину?

Тема 5.

Особливості сучасного етапу розвитку науки

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Зміна уявлень про матерію в історії філософії і науки.

Завдання 2. Співвідношення понять енергії і ентропії в термодинаміці і синергетиці.

Завдання 3. Зміна уявлень про простір і час на некласичному етапі розвитку науки.

Література

1. Степин В.С. История и философия науки. – М.: Академический Проект, 2011. – Глава 8.
2. Лешкевич Т. Г. Философия науки: учеб. пособие для аспирантов и соискателей ученой степени. – М.: Инфра-М. – 2008. Раздел 1.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Як впливає синергетика на сучасне світорозуміння?
2. Що таке флуктація та біфуркація за Пригожином?
3. Які можливості синергетичного мислення у сучасному науковому пізнанні?
4. Наведіть приклад застосування синергетики у Вашій галузі науки?

Тема 6.

Специфіка природничо-наукового і гуманітарного пізнання

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Синергетичні саморозвиваючі системи і нові стратегії наукового пошуку.

Завдання 2. Вчення В.І. Вернадського про ноосферу.

Завдання 3. Співвідношення науки і паранауки. .

Література

1. Современные философские проблемы естественных, технических и социально-гуманитарных наук / Под общ. ред. В.В. Миронова. – М.: Гардарики, 2006. – 639 с.
2. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие/ Л.А. Микешина. – М.:Прогресс-Традиция:МПГУ:Флинта, 2005 (Литература к соответствующим вопросам).
3. Автономова Н. С. Философия науки. Методология и история конкретных наук: проблемы методологии естественных наук, проблемы методологии социально-гуманитарного знания, наука в культуре: исторические аспекты, архив. – М.: КАНОН+.– 2007.-640 с.
4. Актуальные проблемы философии науки: коллективная монография/ под ред. Г. Н. Оботуровой. – Вологда: ВГПУ. – 2009.– 162 с.

5. Бахтин М.М. К философским основам гуманитарных наук // Собр. соч. в 7-ми т. Т. 5. М., 1996.
6. Вернадский В.И. Научное мировоззрение // На переломе. Философские дискуссии 20-х годов: Философия и мировоззрение. – М.: Политиздат, 1990. – С. 180-203.
7. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. Книга вторая. – М.: Наука, 1977. – 191 с.
8. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
9. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики. М., 1988.
10. Дильтей В. Категории жизни // Вопросы философии. 1995. № 10.
11. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. М., 1998.
12. Философия и интеграция современного социально-гуманитарного знания (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. – №5.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Які об'єкти досліджує постнекласична наука?
2. Які типи еволюції включає глобальний еволюціонізм?
3. Які наукові гіпотези і відкриття лежать в основі синергетики?
4. Що таке ноосфера і коєволюція?
5. Як розмежувати науку і ненауку?
6. Які функції наукового знання?

Література

1. Брушлинский А.В. Деятельностный подход и психологическая наука // Вопросы философии. – 2001. – № 2.
2. Громько Ю.В. Деятельностный подход: новые линии исследований // Вопросы философии. – 2001. – № 2.
3. Давыдов В.В. Теория деятельности и социальная практика // Вопросы

философии. – 1996. – № 5.

4. Кудрявцев В.Т., Уразалиева Г.К. Развитие деятельности и ее самодетерминация // Вопросы философии. – 2001. – № 3.

5. Лазарев В.С. Кризис «деятельностного подхода» в психологии и возможные пути его преодоления // Вопросы философии. – 2001. – № 3.

6. Лекторский В.А. Деятельностный подход: смерть или возрождение? // Вопросы философии. – 2001. – № 2.

7. Розин В.М. Ценностные основания концепций деятельности в психологии и современной методологии // Вопросы философии. – 2001. – № 2.

8. Юэжхерст Д. Философия деятельности // Вопросы философии. – 1996. – № 4.

9. Липман М. Обучение с целью уменьшения насилия и развития миролюбия // Вопросы философии. – 1995. – № 2.

10. Юлина Н.С. О педагогической методике обучения миролюбию М. Липмана // Вопросы философии. – 1995. – № 2.

Тема 7.

Філософське розуміння змісту освіти

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Культуроцентричний і антропоцентричний підходи до розуміння змісту освіти.

Завдання 2. Зміст освіти в контексті відходу від абсолютизації природничонаукової матеріалістичної картини світу.

Завдання 3. Педагогіка ненасильства.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту / В. П. Андрущенко – К., 2004.

2. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П.В. Алексеев. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448с. - С. 310-327.

3. Ідея Університету: Антологія / Упоряд. : М.Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М.Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – 304с.: іл.
4. Кант І. Спор факультетов [Електронний ресурс]. – Цифрова бібліотека по філософії. – С. 313-348. – Режим доступу:
<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000504/index.shtml>
5. Ньюмен, Дж. Г. Ідея Університета / Дж. Г. Ньюмен; пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ. ред. М. А. Гусаковського. – Минск: БГУ, 2006. – 208 с. – Електронний репозитарій бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Режим доступу: <http://elib.kmpu.edu.ua/1755/>
6. Огнев'юк В.О. Криза – момент істини для університетської освіти. // Науково – практичне видання «Вища школа». – 2009р. - №11. – С. 5-17.
7. Ортега-и-Гассет Х. Миссія Університета / Х. Ортега-и-Гассет; пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под. общ. ред. М. А. Гусуковського. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с. – Електронний репозитарій бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Режим доступу: <http://elib.kmpu.edu.ua/1753/>
8. Павловський Кшиштоф. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд. – К.: Навчально – методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2005. – 230с.
9. Пелікан Я. Ідея Університету : пер. з англ. — К.: Дух і літера, 2009. — 306с.
10. Поляков М.В., Савчук В.С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. – К.: Генеза, 2004. – 416с.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні підходи до розуміння змісту освіти?
2. Охарактеризуйте культуроцентричний підхід до розуміння змісту освіти?
3. Охарактеризуйте антропоцентричний підхід до розуміння змісту освіти?

4. У чому полягає зміст освіти в контексті відходу від абсолютизації природничонаукової матеріалістичної картини світу?

5. Поясніть поняття «Педагогіка ненасильства».

Тема 8.

Співвідношення філософії і педагогіки в загальній парадигмі антропологічних наук.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Педагогіка як наука і мистецтво

Завдання 2. Співвідношення філософії освіти і власне філософії.

Завдання 3. Концепції і моделі філософії освіти, формування творчого потенціалу особистості.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту / В. П. Андрущенко – К., 2004.
2. Бичко А. Національні аспекти філософської освіти в Україні / Ада Бичко // Філософія освіти: Науковий часопис. – 2005. – № 1. – С.210-229.
3. Горський В. С. Історія української філософії: Навчальний посібник / В. С. Горський – К.: Наукова думка, 2001. – 375с.
4. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: [у 2 т.] / Григорій Сковорода – К., 1973.
5. Калюжний Антуан Ежен. Філософія серця Григорія Сковороди. Філософ без певної системи / Антуан Ежен Калюжний // Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 288-312.
6. Кашуба М. Григорій Сковорода в контексті доби Просвітництва / Марія Кашуба // Григорій Сковорода – джерело духовної величі і сучасність. – Тернопіль, 2007. – С. 6-13.
7. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко - Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Який зв'язок між цілями - векторами і цінностями освіти?
2. Чому проблема педагогічного цілепокладання вважається найважливішою при проектуванні і організації процесу навчання ?
3. Виберіть навчальний тему і сформулюйте до неї цілі вектори і цілі - плановані результати навчання .